

MIJAT SABLJAR I LIKA

ANDREJ VUJNOVIĆ

O trezvenom i općoj stvari posvećenom životu Mijata Sabljara doznajemo, djelomično, iz njegove Autobiografije, zatim iz njegovih objavljenih i neobjavljenih spisa, iz svjedočanstava njegovih savremenika i naposljetku iz priloga znanstvenika koji su se poslije njegove smrti bavili njim i njegovim djelom.

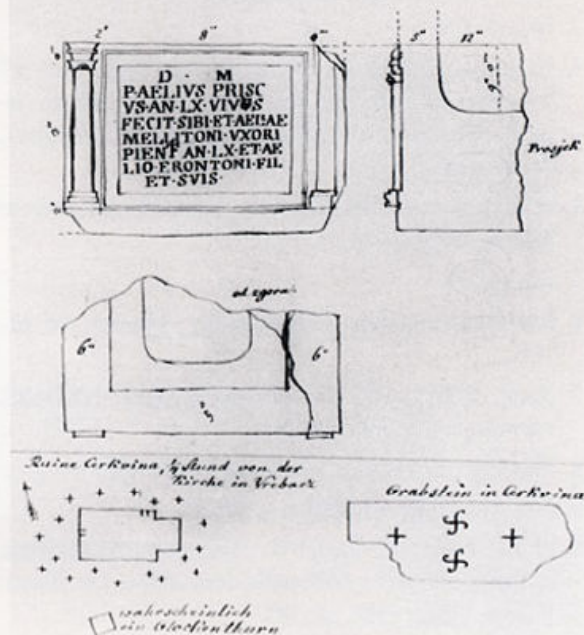
Poziciju Sabljarovu u kulturi Hrvatske srednjih desetljeća 19. stoljeća najplastičnije je označio Dragutin Hirc, početkom našeg stoljeća, riječima: »Sabljar bijaše stožer oko kojeg se u ono vrijeme kretao rad i napredak naroda hrvatskog«.

Dodao je još da je »otac i tvorac« Narodnog muzeja.¹ O njegovim ljudskim i stručnim vrlinama jednako misle i Š. Ljubić, I. Kukuljević-Sakcinski, V. Jagić pa i Lj. Vukotinović, s kojim će Sabljar doći i u konflikte većih posljedica.

U prvom redu iz Sabljarove Autobiografije² doznajemo da je sve vještine, sposobosti i sklonosti razvio za oficirskog službovanja u Lici od 1827. do 1840. Godine 1827. ban Gjulaj ga imenuje »graditeljstvenim kapitanom ličke pukovnije« i Sabljar će u Gospiću ostati do umirovljenja, u činu majora 1840. Te godine napušta Liku na žalost svojih ličkih prijatelja, koji su ga u više navrata molili da se vrati. Iz njegovih putnih bilježanica doznajemo da je Liku u cijelosti prešao u desetak dana listopada 1813. U mirovini u nju je vraćao muzejskim poslom u kolovozu 1845. te 1852. godine.³

Došavši u Gospić 1827. godine, kaže da je »prvo moje dielo bilo da sam izvan tekuće službe po noći do 11–12 sati sav prijašnja pisma prečitao i sebi izvadke pravio i sva pis-

Römische Grabstein, gefunden bei der Ruine einer Kirche Crkvina, ¼ Meil nordlich von der gr. Kirche in Vrbica, in deren linken Hauptmauer derselbe 1830 eingemauert worden ist.

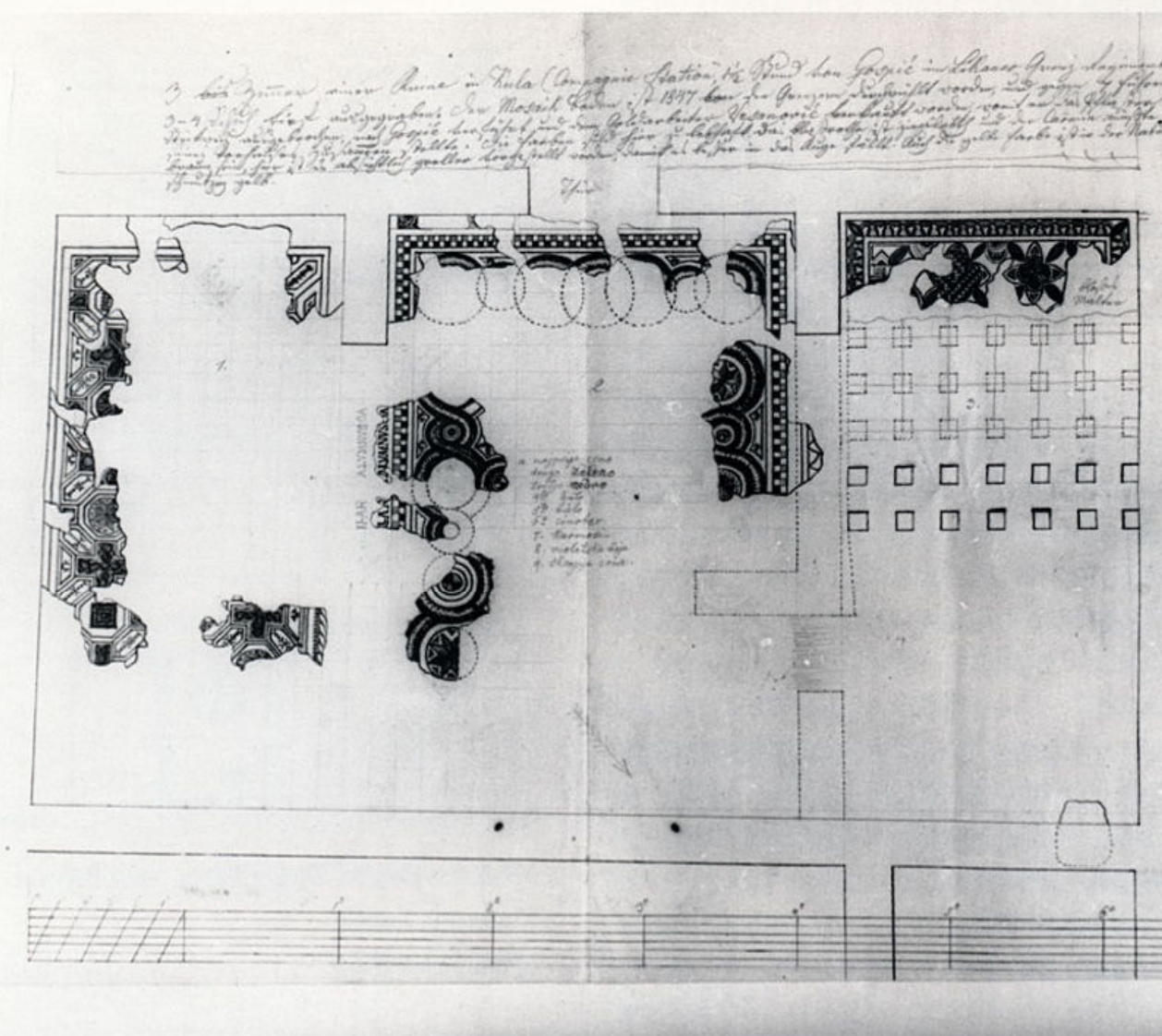
Iz Sabljarova dnevnika Lika i Krbava, Rimska urna, ruševine crkve i nadgrobni spomenik sa lokaliteta Crkvina,

Foto: Arhiv JAZU

ma skupa sastavio koja su se jedne stvari ticala. Zatim sam mislio da kapitan graditeljstva koji svojim zvanju odgovarati hoće, mora se upoznati sa kamenjem, pieskom i zemljom, koja se u pukovniji nalazi. To je bila moja prva szbirka, koja je naravski prouzročila, da sam i rude počemši sa sumpornim šljunkom stao sabirati jer je bilo takvih da bi škoda bila njih kamo vbaciti.«⁴

Piše nadalje kako je počeo formirati dendrološku zbirku i kako je ona vjerojatno 1861. godine završila u peći muzeja. Sakupljajući biljke i njihove nazive, počeo je »svakojake izraze naravske, tehničke i geografske sakupljati, pak onda stare knjige i rukopise.«⁵

»Znanstvo starinah me je od mladosti zanimalo ali sam njih tek u Liki počeo sakupljati,

Sabljarovi crteži, zapisi i nacrti s iskopavanja na antičkom objektu Široka kula,
Foto: Arhiv JAZU

kad sam čuo, da se iz starih mačevah ribeže i čavle kuju, a miedene i srebrne u Zadru prodaju, a prije negonjih tamo nose pokvare. Kao referat bila je i moja dužnost stari nađeni novac skupljati i od vremena do vremena u Beč slati. Jednoć sam oko 70 kom. među kojima je mojih vlastitih 26 kom. bilo, u Beč poslao, od ovih su 4 kom. zaustavili i 1 for. za njih platili, a druge su natrag poslali. To je bio početak moje novčane szbirke koju sam do preko 3000 dotjerao i koja se sad u Muzeju nalazi»⁶

»Jedan lovački kapitan... čuo je za moje sbirke — pošalje mi jedntu četverouglastu lijepo uređenu i napunjenu skatulju, iako-prem nisam za

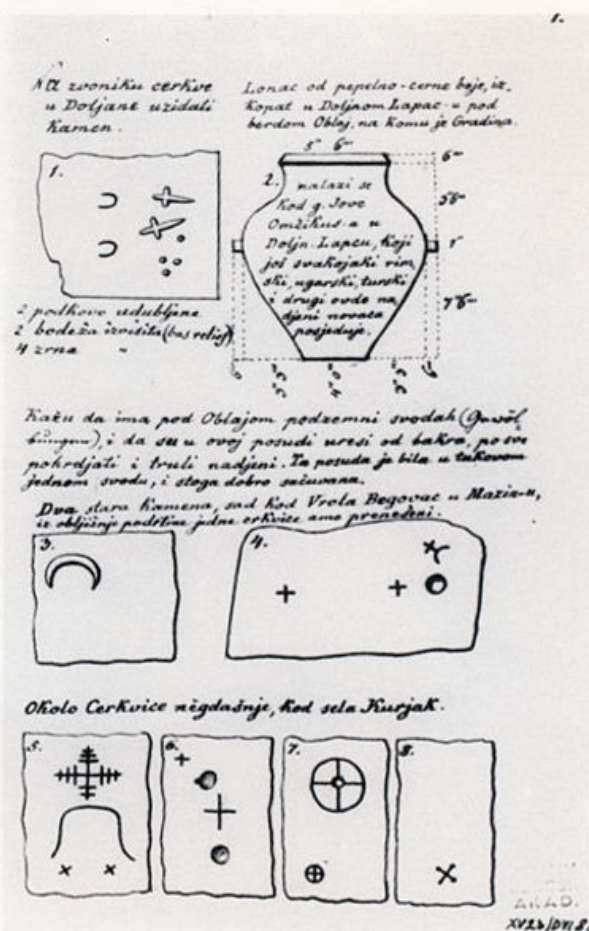
to volju imao ipak sam odsad kukce i leptire hvatao i njemu na izmjenu slao. Do sad sam samo morske ljušture iz Baga dobivao ali se dogodi«, kaže Sabljar da ga je dalmatinski tajnik Gubernijalski Dragutin Kustig »nagnuo da sam i ja ljušture po kopnu i slatkim vodama počeo sakupljati i s njim zbog promicanja ljušturah u savez stupiti.«⁷

Dakle, motivacija ovog trezvenoga i »umiljato« duhovitog, temeljnog i nepretencioznog čovjeka nije ni u jednom postulatu romantike, ni samoljubu ili u osobnoj koristi. On prirodu izučava jer to smatra dužnošću, obaveznim djelom svog oficirskog posla. On starine sakuplja

da bi ih sačuvala, a potiču ga da sakuplja kukce i konhilije.

Uspoređujući njegove spise o Lici i Krbavi s drugim rukopisnim zapisima, spoznaje se da su ovi prvi pisani sistematski i s monografskom intencijom. Drugi su manje-više fragmentarni putni zapisi, bez nakane da se objedine bilo po principu teritorija, bilo vremena ili teme. Cjelovitiji i dublji pristup on ne širi izvan granica svoje ličke regimente. Iako, naravno, zna za atraktivne kulturološke i prirodne fenomene u, npr. susjednoj otočkoj pukovnici, on, kao u zabranu, ostaje u svom samoodređenom, službenom okviru. Kao vojni građevinar, vrstan crtač s prostom rukom koji je naknadno zavolio vojničku »risariju od okolica i brdaha«, a uz vještinu »pogađanja tajnih pismenah« koju je kao pitomac nojštadske akademije »miesto od počinka naučio«⁹ Sabljar se dobro obučena upustio u krstarenje Likom za vojnog službovanja, a i kasnije kao muzejski radnik da bilježenjem i crtanjem obradi i sačuva, kako reče u svom najznačajnijem i gotovo jedinom objavljenom radu, — »Mane koje smetaju razvitku književnosti i sačuvanju umjetnostih te starinskih predmetah«, za buduća vremena, a bez želje da uvrijedi, kulturno-povijesno naslijeđe Like zatečeno u prvoj polovici prošlog stoljeća.

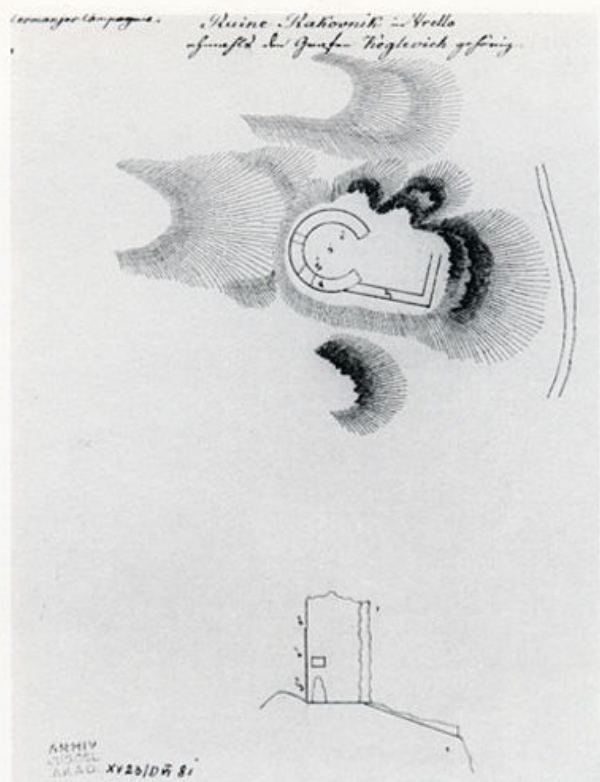
Za njegov pristup baštini karakterističan je slučaj antičkog objekta kraj Široke kule: Kad je čuo da krajišnici uništavaju podni mozaik, došao je i iskopao ugrožene partije, ispisao je što je radio, iscrtao i zabilježio što je našao i opet sve zatrpao sa zemljom da bi zaštitio nalazište. Karakteristike Sabljarovih zapisa o Lici i njihovo značenje samo je viši stupanj općih karakteristika i važnosti njegovih spisa, o kojima je Ivan Mirnik rekao: to je »građa sa pedantno izrađenim crtežima, točnim opisima i zanimljivim bilješkama koja pruža podatke od velike vrijednosti i predstavlja nepresušan izvor za

Nalazi iz Doljana, Donjeg Lapca, Vrela Begovac i kod sela Kurjak, Foto: Arhiv JAZU

studij spomenika kojih danas ili više nema ili se ne nalaze na istom mjestu na kojem su bili polovicom 19. stoljeća. Također se može ustanoviti u kakvom su se stanju ti spomenici tada nalazili, može se saznati o zbirkama koje su već davno raspršene ili su dospjele u muzeje, ali i o narodnim običajima i izrekama. Od posebna značenja su Sabljarovi prijepisi velikog broja latinskih, grčkih, glagoljskih i drugih natpisa sa područja Dalmacije, Istre, Kvarnera i Sjeverne Hrvatske.¹⁰

Što među ovim područjima Hrvatske nije spomenuta Lika, razlog je u činjenici da su Sablja-

Ruševine Rakovnika u Vrelo.

Foto: Arhiv JAZU

rovi radovi o njoj bili malo poznati i malo korišteni.

O Lici je sačuvano više njegovih spisa i bilješki. Nešto je i izgubljeno. Zna se, npr., da je izgubljena pripovijest o Sv. Ivanu na Gori (Velebit) kod Metka (Medaka?). Dio bilješki o Lici nalazi se u putnim sveskama u Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu (Karlobag, Otočac).

Nažalost, više je negativnih primjera u odnosu prema ličkoj baštini iz Like u njegovoj spomenutoj knjizi »Mane...«.¹¹ Međutim, glavni Sabljarovi spisi o Lici koji pojedinačno, monografski obrađuju pojedine segmente njegova interesa čuvaju se među njegovom rukopisnom ostavštinom u Arhivu JAZU u Zagrebu. I to:

— pod signaturom III d 90 nalazi se Povijest

Like pisana njemačkim jezikom na 20-ak stranica približno B2 formata s djelomočnim prijevodom Valvasora, ali i s dragocijenim podacima o Lici, krajiškog razdoblja nakon Turaka, čak i iz autorova vremena: kronika završava 1845. godinom;

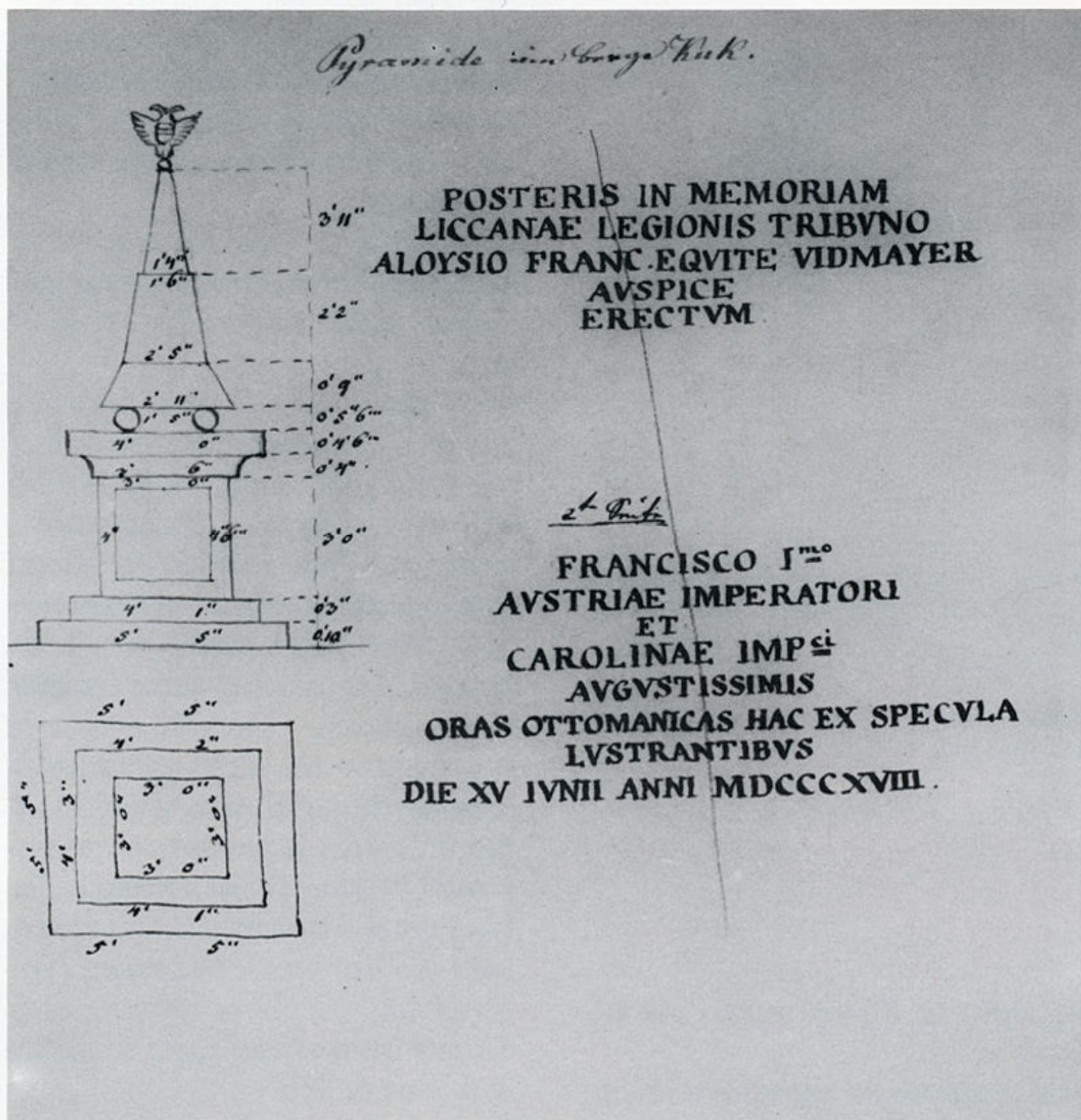
— signaturu XV 12/VII a 1 nose dvije sveske u kojima se u ličkoj regementi po kompanijskim mjestima, također, na njemačkom navode minerali;

— spis naslova »Lika i Krbava« nalazi se u Kukuljevićevoj rukopisnoj ostavštini koja se čuva u Arhivu JAZU pod brojem XV-23 D/VI-81. Njegov sadržaj je za kulturno-historijski interes svakako najzanimljiviji. Ovaj spis sadržava 70-ak crteža i presjeka — uglavnom tlocrta — gradova, naselja, raznih ruševina, šančeva, zatim 20-ak primjeraka raznog mobilijara kulturno-historijske i umjetničke važnosti. Tu su profili starih cesta, crteži i pozicije predromaničkog pletera u Barletama, Mogoriću i Ličkom Osiku, zatim 12 japodskih urni precizno iscrtanih, izmjerenih i danim u presjecima. Natpisi s njih su u autorovu stilu, tako da su se njima vrlo lako koristili Neugebauer, Mommsen, Patch...

Sabljarov interes plijene i natpisi od antičkog doba pa sve do 19. st.

Pojedinačne spomenike koje je opisao i iscrtao bilježeći znamenitosti pojedinih mjesta ličke regimente (Vrebac, Doljani, Mazin, Komić i Srednja gora), a koji se dovode u vezu sa stećcima na zadnjim starnicama spisa objedinit će u posebnu cjelinu. Posebna cjelina je — i to s koloriranim crtežima mozaičkih šara — svojevrsni dnevnik iskapanja vođen na antičkom lokalitetu 1845. godina u Širokoj kuli.

Što se tiče forme sigurno je da je Sabljarov pristup u ovome spisu postigao najvišu razinu. Zaokruženost ove cjeline od 174. stranice navodi na pomisao da je autor kanio materijal i objaviti. Za taj posao ni danas nije kasno, uz

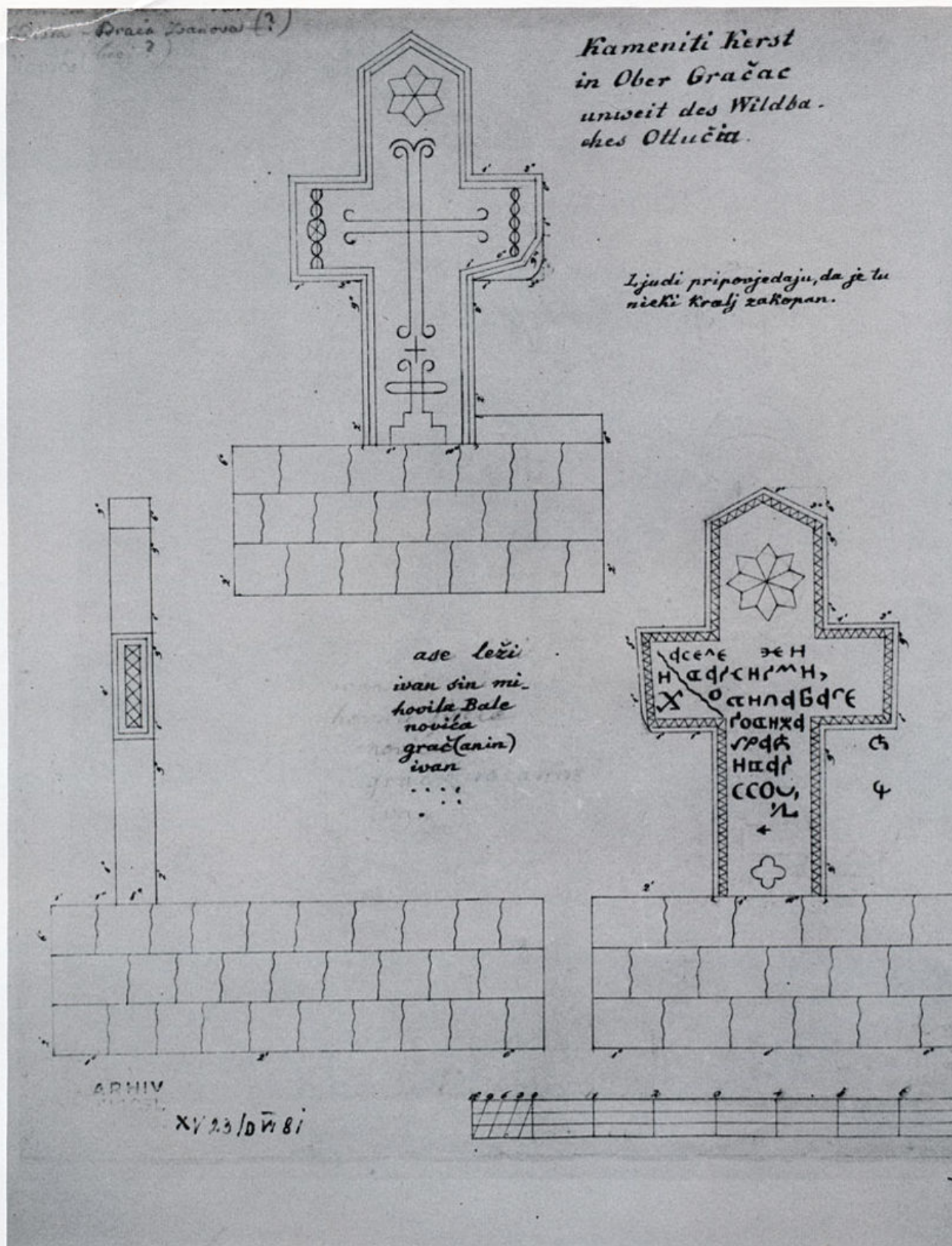
Spomenik Alojzu Vidmajeru podignut 1818. god, Gornji Kuk
Foto: Arhiv JAZU

žal što se Mijat Sabljara u svom poslu zadržao samo u okvirima ličke, odnosno gospičke regimente.

Slučaj je htio da je Mijat Sabljara došao službovati u Liku. Nema sumnje da bi on kakav je bio i u drugoj regimenti uradio isto; po osjećaju dužnosti sistematski bi ishodio kamenje, pijesak, drveće i konhilije. On bi zasigurno na svoj način štitio strine i umjetnine, ali činjenica je da u osnovi njegova istraživačkog, zaštitarskog i sakupljačkog muzejskog rada, koji je te-

melj nekih najvećih muzejskih institucija, stoji područje i zbirka nastala na teritoriju ličke pukovnije u razdoblju od 1827. do 1852. godine.

1. Dragutin Hirc, Biografske bilješke, Prosvjeta 8/1900., 12., 379.—382.
2. Rukopisna ostavština Mijata Sabljara, *Arhiv JAZU*, XV—12/III—1
3. Isto, XV—12/V—91
XV—12/V—93
XV—12/V—95
4. Autobiografija, str. 10., 11.

Kameni križ u Gornjem Gračacu kraj potoka Otoče,
Foto: Arhiv JAZU

5. Isto, str. 11.
6. Isto, str. 11.
7. Isto, str. 12., 13.
8. Isto, str. 8.
9. Isto, str. 3.
10. Ivan Mirnik, Mijat Sabljari u Solinu i Vranjicu god. 1854.,
Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, LXXV.,
Split, 1981.

Pod od mosaiha u crkvi sv. Ivana u Rabu, vidi stranu 10, još obstoje samo ta 2 komada.

Iz Sabljarovih Bilježnica (Br. 4, str. 7), Rab, podni mozaik crkve sv. Ivana, Foto: P. Dabac